Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза! *Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!*

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

АДРЕС: Йошкар-Ола, Магковский урем, 45, „Ямде лий" редакций.

В. М. Молотов йолташым СССР Калык Комиссар-шамыч Совет Председатель обязанность деч утарыме нерген

СССР Верховный Совет Президиумын Указше

Иностранный Паша Калык Комиссар обязанностьым шуктымо годым тудлан СССР Совнарком Председатель обязанностьым шукташ нелэ манын В. М. Молотов йолташын икана велэ огыл йодмыжлан лийын, СССР Калык Комиссар-шамыч Совет Председатель обязанность деч В. М. Молотов йолташым утарыме нерген тудын йодмыжым шукташ.

СССР Верховный Совет Президиум Председатель М. КАЛИНИН.
СССР Верховный Совет Президиум Секретарь А. ГОРКИН.

Москва, Кремль. 1941 ий 6 май.

И. В. Сталин йолташым СССР Калык Комиссар-шамыч Совет Председательлан назначитлыме нерген

СССР Верховный Совет Президиумын Указше

Иосиф Виссарионович **Сталин** йолташым СССР Калык Комиссар-шамыч Совет Председательлан назначитлаш.

СССР Верховный Совет Президиум Председатель М. КАЛИНИН.
СССР Верховный Совет Президиум Секретарь А. ГОРКИН.

Москва, Кремль. 1941 ий 6 май.

В. М. Молотов йолташым СССР Калык Комиссар-шамыч Совет Председательын заместительжылан назначитлыме нерген

СССР Верховный Совет Президиумын Указше

Иностранный Паша Калык Комиссар Вячеслав Михайлович **Молотов** йолташым СССР Калык Комиссар-шамыч Совет Председательын заместительжылан назначитлаш.

СССР Верховный Совет Президиум Председатель М. КАЛИНИН.
СССР Верховный Совет Президиум Секретарь А. ГОРКИН.

Москва, Кремль. 1941 ий 6 май.

Шкенан школнам, колхознам ужартена

Бахтин Коля ден Домрачева Аля садым йӧратат. Нуно активный юннат-шамыч улыт. Аля ден Коля садыште олмапун кошкышо укшлажым пӱчкеден кышкат. Нуно Оршинский средний школын (Н-Тор'яльский район) 7-ше классыштыже тунемыт.

Фото Д. Зверевын.

Паша шолеш

Школа ончылнысо улшо пакчаштына паша шолеш. Клумба-шамычым тӧрлатылын, тушак маке ден резедам ӱденна. А тӱрлӧ пеледыш нӧшмына гыч пеш чапле озым лектыныт. Тудым ынде вашке шындылаш тӱҥалына. Садлан ме кызытак нуным шындылаш верым ӱангден ямдыленна.

7-ше ден 6-шо класс-шамыч вашке эҥеж вондым шындаш тӱҥалыт. Кызыт нуно эҥеж вондо шындышаш участкым пушкыдемден, тӧрлен шынденыт да йырже печым печеныт. Пече печаш чыла материалымат тунемше-шамычын вийышт денак ямдылыме. Нуно паша йӧратыше, весела йоча-шамыч улыт.

Шукерте огыл йоча-шамыч физкультурный площадкым эрыктышт, тушан тыгыде вишне-шамычым шындаш тӱҥалыт.

Теве тыге мемнан школышто тунемше-шамыч школа йырым сылнештарат, ужартат.

Туныктышо
А. КИДАЛАШЕВ.

Йошкар-Олинский район,
Медведевский средний школа.

Москваште 1 Майым пайремлымаш. Снимкыште: **В. М. Молотов, И. В. Сталин, К. Е. Ворошилов, Г. М. Маленков, Л. П. Берия, А. С. Щербаков** йолташ-шамыч Красный площадьыш каят. Фото **Ф. Кисловын.** (ТАСС фотохроника).

1 МАЙ МОСКВАШТЕ

...Москван шӱмжӧ—Красный площадь. Тудо простой да величественный первомайский вургемым чиен.

Первомайский парад тӱҥалме деч ятыр ончычак трибуна-шамыч темыныт. Тушке ВКП(б) ЦК-н членже - шамыч, СССР Верховный Советын депутатышт, молат погыненыт.

Лач кечывал. Спасский башньысе шагатын стрелкыже-шамыч XII цифра деке лишемыт. Чыланат Ленин Мавзолей велыш ончат. Сталин, Молотов, Ворошилов, Калинин, Каганович, Андреев, Микоян, Берия, Шверник, Вознесенский, Щербаков, Маленков, Димитров, Шкирятов, Булганин, Вышинский, Мехлис йолташ-шамыч да молат трибуныш кӱзат.

Лач 12 часлан Кремльын Спасский капкаже гыч СССР Оборона Калык Комиссар Советский Союз Геройжда Маршал С. К. Тимошенко йолташ лектеш. Парадын командующийже армий генерал И. В. Тюленев деч рапортым приниматлымек, Маршал войска-шамычым ончен савырна.

Войска-шамычым йыр ончен савырнымаш пытен. С. К. Тимошенко йолташ трибуныш кӱза да речьым ойла.

Речь пытымек, Московский гарнизонысо часть - шамычын торжественный маршышт тӱҥалеш.

Парадыште Йошкар Армий дене пырля шемер - шамычын вооруженный отрядыштат участвоватлат. 13 часат 45 минут. Советский Союзысо вооруженный вийын грозный маршше, тӱняште первый социалистический государствым аралашлан шуко миллионан калыкын воляже дене ыштыме куатле боевой техникым ончыктымо демонстраций пыта.

Вич минут гыч Красный площадьыш демонстрант-шамычын первый колоннышт—ик жапыштак столицын 12 районжо пурат. Москвасе шемер-шамычын торжественный шествийышт тӱҥалеш.

Пайрем лӱмеш ыштыме демонстрацийыште Москвасе 1 миллионат 800 тӱжем утла шемер-шамыч участвоватленыт.

Йошкар-Олаште Первый Майым пайремлымаш

1 май. Йошкар-Олан плакат, лозунг, партий ден правительствын руководительышт - шамычын портретышт дене сылнештарыме уремлашкыже калык темын. Чыланат пайрем вургемым чиеныт, кажныштын кугу куанымаш. Пӧрт воктене кечыше лозунг, флаг-шамыч изирак шошо мардеж дене ловыкталтыт.

Уремыште музыка, мурымо йӱк шергылтеш. Теве ик вере йыр погынен шогалын куштат. Умбалнат куштымаш, веселан воштылмаш.

11 час жап. Демонстрант - шамыч Юбилейный площадь воктечын савырнен, Советский уремыш лектыч. Оркестр - шамычын сылне маршышт чот йонгалтеш. Лесотехнический институт дене ыштыме правительственный трибунышто республика правительство член шамыч, городской, партийный, советский, комсомольский организаций руководитель-шамыч шогат. Трибуна воктене оласе предприятийла гыч стахановец да моло-шамычат улыт.

Теве трибуна воктеч знаменосец-шамыч каен эртат.

— Виян лийже Первый Май—пашазе классын революционный вийжым боевой ончымаш! Ура!

— Ура-а-а!!!—кудырчӧ семын йӱк шергылтеш.

Военный комиссариатын частьше, ончыклык летчик, медицинский сестра-шамыч эртат. Пашазе-шамыч Первый Майым сеҥымаш дене вашлиймышт нерген ончыктышо диаграммым, плакатым нумалыт. Демонстрант-шамыч ӱмбалне партий ден правительство руководитель - шамычын портретышт коеш.

Демонстрант - шамыч мучашдымын толыт. Нуно трибуна деке шумек, Великий Сталин лӱмеш куатлын „Ура" кычкырат.

Йошкар - Оласе первомайский демонстраций—социалистический элын пеледмыжым, тудын куатшым ончыктымаш ыле.

Первый Май—Йошкар-Олаште. **Снимкылаште:** демонстрант-шамычын колоннышт.

Фото **М. Чуршуковын.**

37

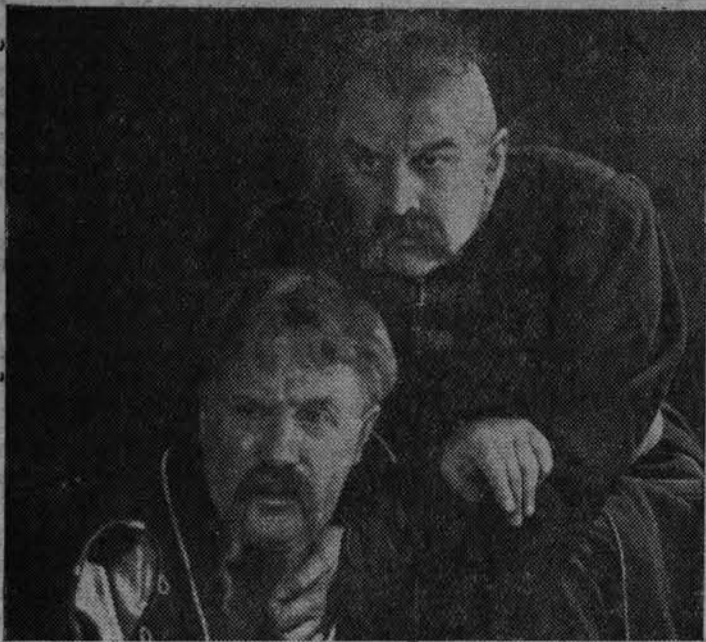
ФЗО школышто

Ф. И. Петров (Мушмарий лестранхозысо 1-ше № ФЗО школа) лучковый пиля дене паша ышташ тунемеш.
Фото М. Чуршуковын.

Мушмарисе 1-ше №-ан ФЗО школышто тунемме занятий организованно тӱҥалын. Чодра промышленность ФЗО школышко пиалан молодежьын эн сай да таза ужашыже толын. Нине молодежь - шамыч руышо, шупшыктышо, грузитлыше да терелевщик профессийым тунем шуаш, кукшӧ квалификацийан пашазе лияш кугу желаний дене пижыныт.

„Богдан Хмельницкий“

Фильм гыч кадр.

„Богдан Хмельницкий“—исторический кинофильмыште украинский калыкын польский пан-шамыч ваштареш героический кучедалмыштым ончыктымо.

XVII курымышто Украинын мландыже вӱр дене да шинча вӱд дене леведалтын. Польский магнат-шамыч: Потоцкий, Конецпольский, Калиновский Украинын чыла мландыжым шупшын налыныт. Польский пан-шамыч украинец-шамычым чытыдымын эксплоатироватленыт. Стихийно ылыжше казацко-крестьянский восстаний-шамычым польский шляхта-шамыч пызыралыныт. Кресаньык да казак-шамычым меҥгеш пиктен сакеденыт да тулеш илышынек йӱлатеныт. Но тиде украинский калыкым лӱдыктен огыл. Богдан Хмельницкийын вуйлатымыже почеш национально - освободительный кучедалмаш эше утларак ылыжын.

Шоҥго казак Тур (артист Р. Ивицкий) Стефан Потоцкийын войскашт ваштареш кучедалмаште шке родной калыкшылан полышым ышташлан лийын, польский командованийлан восстатлыше калыкын кушто улмышт нерген да кунарын улмышт нерген шояк сведенийым пуашлан Потоцкийын лагерьышкыже „случайно“ толын лектеш.

...Стефан Потоцкийым разгромитлыме. Но умбакыже национально-освободительный кучедалмаш чыла украинский мландым авалтен да польский пан-шамычым йӧршын шалатен.

1941 ИЙЫШТЕ МО ЫШТАЛТЕШ

Тений мемнан элым аралаш кӱлешлан почмо 71 миллиард теҥгем пумо. Советский калык мемнан Йошкар Армийын да Военно-Морской Флотын эн чапле вооруженийышт лийже, нуно мланде ӱмбалнат, южыштат, теҥызыштат керек-могай тушман дечат виян лийышт манын тырша.

ШКЕНАН ЭЛЫШТЕ

М. Ботвинник—элын абсолютный чемпионжо

Мемнан элысе эн виян куд шахматист-шамычын матч-турнирышт Михаил Ботвинникын сеҥымыже дене пытен.

Ботвинник первый верым налын. Тудо 20 очко лийшаш гыч $13^1/_2$ очком налын. Кокымшо верым гроссмейстер П. Керес, кумышым—В. Смыслов, нылымшым—И. Болеславский, визымшым — А. Лилиенталь, кудымшым — И. Бондаревский налыныт.

М. Ботвинниклан 1941 ийлан СССР-ын шахмат дене абсолютный чемпион лӱмым пуэныт. Турнирын эн рвезе модшыжо В. Смысловлан СССР-ын гроссмейстер лӱмым пумо.

Юный геолог-шамычын сай инициативышт

Чувашийын йоча технический станцийлаштыже шӱдӧ витле наре юный геолог пашам ышта. Шумерля станций природный поянлыкым эскерымаште кугу интересный пашам ышта. Юный геолог-шамыч шкеныштын районышто известнякын, мергельын кийме верым муыныт. Кызыт геолог - шамыч кружок райпромкомбинат дене договорым ыштен, тушто верысе промышленностьлан кӱлшӧ кӱнчен лукмо поянлык-шамычым умбакыжат кычалаш тӱҥалаш мутым пуэныт.

ГРАНИЦА ВЕС ВЕЛНЕ

Английский школьник - шамычлан ял озанлык пашам ыштыктат

Английыште угыч кок миллион акр мландым куралме дене да кугуеҥ-шамычым тиде пашашке шогалташ йӧсӧ улмо дене английский школьник-шамыч фермер-шамычлан шурным погашышт полшаш тӱҥалыт.

Земледелийын министерствыже графстваласе ял озанлык комитет-шамыч деч школьник-шамычлан пасу лагерь-шамычым ыштышаш планым йодын. Кодшо ийыште кок шӱдӧ витле тыгай лагерьым ыштыме ыле. Тушто 8 тӱжем школьник-шамыч пашам ыштеныт.

Война жапыште мыняр судно вӱд йымак волен каен

Американский Ассошиэйтед Пресс телеграфный агенство война жапыште вӱд йымак кайше судно-шамыч нерген увертара.

Война тӱҥалме годсек чыла эл-шамыч пӱтыньжӧ 1500 торговый судном йомдареныт. Вӱд йымак волтен колтымо судно-шамычын тоннажышт 5.659.000 тонн лийын. Шуко судно-шамычше подводный пуш да военный корабль-шамыч дене пытаралтыныт. Молышт самолет бомбардироватлыме дене вӱд йымак каеныт. Англия 682 судном, Норвегия—175, Германия—120 судном йомдареныт.

Пароход-шамыч дене пырля теҥызеш 9.719 еҥ колен. Увер деч посна 8.391 еҥ йомын.

Кучедалше эл-шамычын теҥызыште йомдарымышт эре кушкеш.

ПИОНЕР—ЧЫЛАЛАН ПРИМЕР

Йыҥгырталтыш шым
шагатым
Ятыр жап будильник раш,
Онгыр йӱкшӧ ден
помжалтын
Тек мылам ок лий малаш.

Почым форточкым окнасым
Яндар шошо южым пурташ,
Да порядок ден тӱҥалым
Эр гимнастикым ышташ.

Його семын ом тӧрштalте
Викак мый ӱстел коклаш,
Вакштышемым ом ӧркане
Кынелмек поген шындаш.

Щетка дене порошокым
Налым пӱйым эрыкташ,
Каем налын шовынемым
Умывальник саламлаш.

Эрыктем яндарын пӱйым—
Ош пор гае койылда,
Мушкам шӱргым, адак
шӱйым,
Тыге кажне ыштыман.

Лач кандаш шагат шумек
Млам школыш жап
куржаш.
Шке сумкам кидеш кучен,
Лектын кайшым тунемаш.

Шубин Вачий.

Марий-Турекский район,
Марий-Куптинский НСШ.

АНТОНОВ ИВУК

Ала тендан коклаштыдат тыгай Петруш-влак ӱледыт?

Петруш вакш вачын эркынрак
Мален кынеле пыкшерак,
Да шӱргым мушдеак, содор
Вик чымалтеш омсаш тыр-тор.
Эрта урем ден ӧрдыж еҥ,
Кугу возан имнят ноен.
Но вожылде улазе дек
Петруш кержалте воз шеҥгек,
Вот ӱскырт да осал йоча
Орва шеҥгелне йышт кеча.
А ошкылаш гын ӧрканен,
Каяш кӱлеш тудлан канен.
И школа марте тыгела
Кая кержалт коршаҥгыла.
Улазе тудым огеш уж,
Чоян волен кодеш Петруш.
Монден шке йолжым эрыкташ,
Пура туҥамак вик омсаш.
Лач коридор ден ваштареш
Учитель ошкылын толеш.
Петруш учительым „ужде“,
Шып эртыш здоровитлыде.
Урок тудлан кужун чучеш,
Ок турко колышт шып шинчен:
Пуда ден партым коркала,
Я кӱзӧ дене лодкала.
Йыген парт ваке чернилам,
Ышта и тӱрлӧ сӱретлам.
А если школа гыч лектеш,
Петруш йӱк ден урем темеш.
Кая вошт тӧрштыл, кычкырлен,
Йолташыж-шамыч ден шурген.
Я рокым кышкылтеш еҥ вак,
Я возгала савар оҥаш,
Колта тоям корак ӱмбак
Ок перне чуч гына окнаш,
Петрушна мӧҥгыжӧ толеш,
Толеш паша гыч аважат.
Кечат куэр шеҥгек шылеш,
Лишеме эркын кас жапшат.
Петруш йыча кочкаш каслан,
Йодеш эше вот чай шолташ.
А шке ок полшо аважлан
И даже пӧртыш пум пурташ.
Ончет Петрушым—йылт ӧрат:
Петруш могай кугу „тӧра“!
Йол рудашат шке ӧрканен
Шинча вот аважлан шуен.
Ноен аваже тугакшат,
Петруш ок шотло нимошат...
Ӧрканыше межнеч йоча
Эртак еҥ полышым вуча.
Кастене койкыш эҥертен
Пурен возеш книгам кучен.
Темдале эркын тамле омо...
Петрушын жап арамак йомо.
Моткоч ласкан мала йоча,
Электро тул йӱлен кеча.
Йӱд воштак малышым волгалта.
Кунар энергий так пыта.
Петрушын вот сутка еда
Лиеш тыгае томаша.
Ох, тудын йылт уке тептер,
Тыгай лийман мо пионер?
Йоча-влак, кеч куштат ваш-ваш
Теат тӱҥалза эскераш:
Ала тендан коклаштыдат
Тыгай Петруш-влак ӱледат.

Мемнан пионерский уголок

Мемнан школышто пионерский уголокын лӱмжӧ велэ, тушко пионер-шамычын погынен ни модмыштым, ни иктаж-мо нерген лудмыштым от уж.

Лач 7-ше классыште тунемше П. Ласточкин, А. Гурьев, Д. Домрачев, В. Николаев гын, пионерский комнатышке лӱмын толашаш пурат, А. Майков гын шашкым налешат „мый меткий стрелок улам“ манын окнаште шинчыше радио репродукторым тӱчкеда.

Разве пионер-шамычлан тыгай лийман?

Иванов Илья.

Йошкар-Олинский район,
Цибикнурский средний школа.

10 КЕЧЕ ГЫЧ ИСПЫТАНИЙ ТӰҤАЛЕШ

ИСПЫТАНИЙЫМ ОТЛИЧНО ДА САЙ СДАТЛЕНА

Похвальный грамотым налам

Испытанийлан мый телымак ямдылалтащ тӱҥалынам. Кызыт мый моло-шамычланат выпускной испытанийлан ямдылалташышт полшем. Мыйын семынак Степанов ден Ильин испытанийлан ямдылалтмаште начар тунемше-шамычлан полшат.

Урок деч вара классный руководитель А. И. Иванов кодшо ийыште тунемме материалымат умылтара. Тиде—тенийсе материалым келгынрак умлаш полша.

Шымыше классым похвальный грамота дене тунем пытарен, мый умбакыжат отлично тунемаш тӱҥалам.

Григорьев Петр.

Сотнурский район,
Пӧт'ял НСШ,
7-ше класс.

„Тыршет гын—чыла лиеш" манме калык мутат уло. Чынак. Мый ончыч тунемаш нелэ, манам ыле. Утларакше мыланем геометрий нелын чучын. Тиде предмет дене первый чырыкыште „плохо" отметкым нальым. Мыланем тунам шканемат сай ыш чуч, весе-шамыч сай отметкым налыныт, а мыйын—„плохо". Кокымшо чырыкыште чот заниматлаш тӱҥальым. Тыге „посредственно" отметкым налын кертым. Но шкетланем заниматлаш нелэ ыле. Садлан Конаков Миша йолташемым полшаш йодым. Тыге ме коктын заниматлаш тӱҥална. Эн первыяк Миша чыла теоремым умылтарен пуыш. Варажым мылечем йодышташ тӱҥале, а мый тудлан отвечаем ыле. Кумышо чырыкыште геометрий дене мыйын „отличный" оценка лие. Нылымше чырыкыштыжат „отличнымак" налам. Миша дене пырля испытанийланат ямдылалтына. Шукын заниматлаш, шкет гай огыл—утларак шинчымашым налат.

КОНАКОВ ИОСИФ.

Сернурский район,
Родионовский НСШ,
7-ше класс.

Йошкар-Оласе 9-ше номеран средний школын 6-шо „А" классыште тунемше-шамыч веселан илат, пашам дружно ыштат. Нуно испытанийланат сайын ямдылалтыт, кызыт тунеммаште школыштo первый верыште улыт.
Снимкыште: 6-шо „А" класс руш йылме урокышто.

Фото М. Чуршуковын.

Первый гана испытанийым сдатлаш тӱҥалына

Ынде испытаний марте лу кече гына кодын. 20-шо май—испытанийын первый кечыже. Ме тиде кечым чытыдымын вучена. Ме вет тений испытанийым але первый гана сдатлаш тӱҥалына. И тиде испытанийым ме ик начар отметка деч посна сдатлаш решитлен улына да испытанийлан сайын ямдылалташлан икте весе дене соревноватлена.

Мемнан класс испытанийлан 3-шо чырыкын тӱҥалтышыже гычак ямдылалташ тӱҥалын.

Эн ондакак туныктышо Лидия Владимировна мыланна испытаний могай предмет дене лийшаш, кузе эртышаш нерген умылтарыш. Вара ме кажне кечын урок деч вара тунемме материалым повторитлаш тӱҥална. Южышт мӧҥгыштышт повторитлат, а молышт урок деч вара классеш кодыт да коллективно заниматлат ыле. Адак начар тунемше-шамычлан отличник-шамыч полшаш тӱҥальыч. Зайцева Эмма арифметика дене эре „плохо" отметкым налеш ыле, тудлан Мерлина Мага полшаш тӱҥале, а мый Медведев Викторлан руш йылме дене полшаш тӱҥальым.

Пытартыш жапыште ме чыла предмет денат повторитлен пытарен улына. Кызыт ынде тунемме материалым утларак сайын пенгыдемдашлан коллективно повторитлена. Руш йылме дене грамматический разборым ыштена, тидын дене пырляк правило-шамычымат повторитлена. Географий дене зона-шамычым повторитлена, карта дене разбиратлена.

Испытанийлан ямдылалтме жаплан мемнан классыште тунемше-шамыч шукышт кече режимым ыштеныт. Тиде режимым шуктен шогат. Мыят шканем режимым ыштенам: эрдене 7 шагатлан мален кынелам, вакшем поген, шӱргым мушмеке кочкамат, 8 шагатыште школыш каем. Школа гыч кечывал деч вара кок шагатлан мӧҥгӧ толам. Кечывал кочкышым кочкын, авамлан мӧҥгысӧ сомыл ышташ полшем, а сомыл пытармеке вич шагат марте йолташем-шамыч деке модаш каем. Вич шагат гыч кудыт марте скрипкам шоктем, а 8—9 марте испытанийлан ямдылалтам, кодшо жапыштыже сылне литературым лудам. 10 шагатлан малаш возам. Тыге режим почеш жапым кучылтмо дене чыла пашамат ыштен шукташ лиеш.

Русов Юрий.

Йошкар-Ола,
5-ше номеран школа,
4-ше „А" класс.

Шӱжарем ден пырля ямдылалтына

Шӱжаремын балалайкыже уло. Ме школа гыч толмек балалайка дене у мурым шокташ тунемына. Вара первойсо семынак уроклан ямдылалтына. Мӧҥгыш пумо пашам чыла шуктен яндар южыш мо даш лектына.

Шӱжарем дене пырля испытанийлан кажне кечын кок час жап ямдылалтына. Мый тудлан эре умылтарем. Настий шӱжаремат, тыгак мыят испытанийым отлично сдатлен, вес классыш вончена.

Смирнов Семен.

Оршанский район,
Великопольский средний школа, 6-шо „Б" класс.

Ме—кумытын

10 кече гыч шошо испытаний. Ынде вет испытанийлан ямдылалташ тӱҥалме жап велэ огыл. Ме кумытын—Петров Алеша, Архипов Александр да мый чыла предмет денат ик гана гыч повторитлен лектына.

Ме кызыт руш йылме дене ямдылалтына. Правилым тунемына, упражненийым ыштылына, икте-весе деч ваш-ваш йодыштына.

Испытанийлан тӱшкан ямдылалтмынам, проверочный испытанийыште ончыктена: чыланат сай да отлично сдатлен, шыжым у вий дене кудымшо классыште тунемаш тӱҥалына.

Петров Александр.

Звениговский район,
Кужмаркий НСШ,
5-ше „В" класс.

Мый тиде чырыкын первой кечыже гычак испытанийлан чот ямдылалташ тӱҥальым. Кызыт географий, литература дене повторитлен пытаренам.

Руш йылме дене кызыт местоименийын отрицательный частицышым повторитлем. Арифметика дене кажне кечынак кок-кум нелэ задачым ыштем, формула-шамычым повторитлем.

Иванова Ольга.

Йошкар-Ола, 7-ше номеран школа, 6-шо „А" класс.

Испытанийым отлично сдатлем

Мом тушто шуко ямдылалташыже? Испытаний кече почела вет ок лий, тудо жапыштат ямдылалташ лиеш, тыге южо йоча-шамыч шонат. Теве мемнан Данилов Евстафият „мый тугакат сдатлен кертам",—манеш. Мый Евстафийын ойжылан ом келше, ваштареш улам. Ончычак ямдылалташ тӱҥалат гынак велэ испытанийым кучен кертат.

Мый руш йылме, географий да марий йылме дене повторитлен пытаренам. Эре ямдылалтам гынат, ала иктажым ом шинче, шонем. Садлан чыла темымат сайын повторитлем.

Закиров Элет.

Звениговский район,
Красноярский НСШ,
5-ше класс.

Корчемкин Коля Оршанский средний школын (Ново-Торъяльский район) 7-ше классыштыже отлично да сай тунемеш.
Снимкыште: Коля кудымшо классыште тунемше **Ешмеков Матвей ден Темерешева Лидалан** арифметика дене испытанийлан ямдылалташышт полша.

Фото Д. Зверевын.

Йошкар-Ола, 9-ше номеран средний школышто, 2-шо классыште тунемше-шамыч чыланат сылне мутан литературым лудаш йӧратат.
Снимкыште: 2-шо классыште тунемше-шамыч школьный библиотекыште книгам налыт.

Фото М. Чуршуковын.

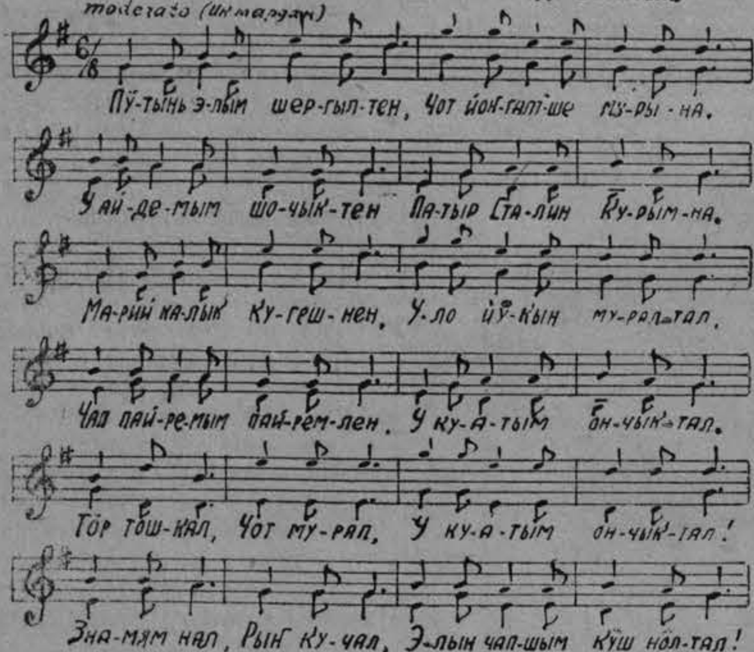
38

4—2

АЙСТА МУРАЛТЕНА!

Лийже поро сай салам

Муз. П. Н. Николаевын. Мутшо Шадт Булатын.

Пўтынь элым шергылтен.
Чот йоҥгалтше мурына.
У айдемым шочыктен
Патыр Сталин курымна.

Марий калык, кугешнен,
Уло йўкын муралтал;
Чап пайремым пайремлен,
У куатым ончыктал.

Тӧр тошкал,
Чот мурал,
У куатым ончыктал!
Знамям нал,
Рыҥ кучал,
Элын чапшым кўш нӧлтал!

Элын чапшым кўш нӧлтен,
Талын ончык каена.
Кумыл нӧлтын, йывыртен,
Сылне мурым мурена.

Илыш чапле, пиалан,
Сталин тўзыш илышнам.
Эн великий Сталинлан
Лийже поро сай салам!

Илышва
Пиалан,
Сталин нӧлтыш кумылнам.
Эн родной
Сталинлан
Лийже поро сай салам!

САМЫРЫК ВОЛЬЫКЫМ КУАНЕН ОНЧЕНА

Ме юннат-шамыч колхозлан самырык вольыкым ончаш полшена. Теве Пряников, Якимов, Мамаев, Богданов да молат „Мустай“ колхозын чома-шамычыштым сай ончат.

Ме чомам кажне кечын урок деч вара яндар южыш луктына, эрыктена да пукшена. Мемнан ончымо чомана РККА-лан йӧршӧ чапле имне лийышт манын тыршена.

Ўдыр-шамыч презым, пачам, сӧсна игым шефыш налыныт. Теве Мамаева Евгения, Мамаева Зоя да моло-шамычат пачам сайын ончен куштат.

Мамаев Дмитрий.

Сернурский район, Мустаевский НСШ, 6-шо „Б“ класс.

Оҥай модыш

„Мо тыйын кидыштет“

Те чыла палыме ўзгарымат кид дене ниалткален паледа мо? Тидым тергена. Ик йочан шинчажым шовыч дене кылтена да кидышкыже ситцевый, шерстяной, шелковый ластыкым пуэна. Тудо кажныжым посна палыже. Адак уэш ыштена: кум лист кагазым—промокашкым, газета ден тетрадьын икгай кугытан кагаз пўчкышыштым пуэна. Нунымат тудо пален моштыжо. Тудын кидышкыже ик кугытанак ушмен ден ревым пыштена. Шўртӧ дене—упражнений угларак нелэ: шинча кылтыман йочалан тўрлӧ кўжгытан кум шўртым пуэна. Тудо палыже: кудо шўртыжӧ эн кўжгӧ да кудыжо эн вичкыж.

„Охотник ден ошым шўлыш“

Тиде военный модыш огыл гынат, но тудо чекыште лияш туныкта. Тыге модаш пайдале.

Модмаште 15—20 йоча-шамыч лийыт. Нунын кокла гыч иктыже охотник, весыже ошымшўлыш, а молышт—пире-шамыч лийыт. Охотник пире-шамычым поктылеш, нуным ярныктараш тӧчен коштеш. Охотник деч ошымшўлыш гына ок лўд. Тудо тўрлӧ семын охотниклан пире-шамычым кучашыже мешая, адак тудым пўшкылаш тырша.

Охотникын пашаже куштылгак огыл: тудлан пире-шамыч почеш курышталман, шкенжымат ошымшўлыш деч аралман.

Тиде оҥай, савырналтышан модыш. Охотникын пирым поктен шумекыже пире охотникын пийышкыже савырна да тудын полышкалышыже лиеш. Кок пий шамыч пирым поктен шуытат, тугак нунымат пийыш савырат. Тыгай полышкалыше-шамыч дене моло пире-шамычымат кучен пытарат, но... ошымшўлыш пий шамычланат лўдмашан. Ошымшўлыш пийым але охотникым тўка гын, тўкымӧ еҥ модыш гыч лектеш.

Чыла пире-шамычым луктын кертыт гын, модышышто охотник да тудын пийже сеҥыше лийыт. А пире-шамыч ошымшўлыш полшымо дене охотникым да тудын пийже-шамычым луктын пытарат гын, — сеҥат. Пире-шамыч шкешт нигӧмат огыт кучо.

Молан цветной металл-шамыч шке декышт магнитым огыт шупш

Токплатов Паки йодеш (Олорский НСШ, Мари Турекский район).

Шке магнитный свойствышт дене тело-шамыч парамагнитный ден диамагнитныйлан шелалтыт. Полюс коклаште улшо парамагнитный тело тыге магнитаҥдалтеш: магнитын северный полюс могырыштыла — парамагнитный телаште южный полюс лиеш, а южный могырышто—северный. Тудын дене магнит парамагнитный тело-шамычым шкеже деке шупшеш.

А кок полюс коклаште улшо диамагнитный тело-шамыч тыге магнитаҥдалтыт: кажне полюс лишне диамагнитный телаште одноименный магнитный полюс-шамыч лийыт, садлан диамагнитный тело полюс-шамыч кокласе пространство гыч шўкалалтеш.

Парамагнитный телалан шотлалтыт: кўртньӧ, никель, кобальт, марганец, хром, платина, кўртньын шинчал растворжо.

Диамагнитный телалан шотлалтыт: цинк, свинец, вўргене, ший, сера, шыште, смола, адак южо газ-шамыч да молат.

Эн кугу диамагнитностянлан висмут шотлалтеш. Диамагнитный тело-шамычын шўкалалтмышт виян магнит-шамычын полшымышт дене велэ ужаш лиеш. Кунам ме тыгылай магнитыш вўргеным, шийым, да тулеч моло диамагнитный тело-шамычым лишке кондена гын, нунын шўкалалтмыштым она уж.

Французский физик Ланжевенын ончыктымыжо почеш парамагнитизм ден диамагнитизм телон атомыштыжо да молекулыштыжо электронын расположиталтмыже деч зависитла.

Бондаревский,

Марпединститутын преподавательже.

Изи Мишка оласе „житель“ лие

Вынемыште пычкемыш. Маска иге-шамыч авашт воктен тамлын малат. Пий оптымо йўк шоктыш. Авашт кынелын шекланен лекте. Тунамак виян йўк шергылте. Тиде охотник-шамычын пычэл йўкышт шоктен. Ава мӧҥгӧ ыш пӧртыл. Кум маска иге-шамыч ик жап мўгырен шинчышт. Изиш лиймек охотник-шамыч толын нуным тўгӧ луктыч. Маска иге-шамычым ала-куш мўндўркӧ наҥгайышт.

Вара Мишкам изак-шоляк деч ойырышт да пӧртыш пуртышт. Тыште изи еҥ-шамыч тудлан шӧрым пуышт. Тиде—Мишкам Йошкар-Оласе детский технический станцийышке конденыт. Тудым пионер-шамыч ончат. Аважым 18 партс'езд лўмеш колхозын (Шеклянурский сельсовет, Йошкар-Ола район) колхозникше А. Б. Корепов ден М. П. Краснов Кугу Кундыш эҥер воктен чодраште пуштыныт, а Мишкам да тудын изак-шолякыштым олашке конденыт. Тыге Мишка оласе „житель“ лие.

А. Айзенворт.

Урок деч вара

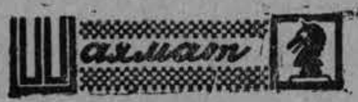
Головоломка

Тиде треугольникым кок гана пўчкын, квадратым ыштыза.

ЛОГОГРИФ

Могай олан слог-шамычшым вашталтен шындымек остров лиеш?

Шахматный задача-шамычым решатлашлан „Ямде лий“ газетын увертарыме первый конкурсышто ятыр йоча участвоватлен. Редакцийыш йоча-шамыч деч 30 утла вашмут пурен. Но шуко письмаштыже решений йоҥгыш ончыкталтыныт, садлан кажне задачын решенийжым келгын ончыктена.

1 № задачын решенийже:

1. Фh8-e5! Шеме тўрлын аралалт кертеш:

1. ...d4:e5 2.Лd5—d1×; 1. ...Cd4—g1 2.Фe5—e4×;

1. ..Ca8:d5 (але Ka1—c2) 2Фe5—h2×; 1. ...Kph8—g8 2.Фe5—e1×.

Йоча-шамычын колтымо письмаштышт утларакшым тыгай первый ход ончыкталтын: 1. Фh8:d4. Но кўшнӧ ончыктымо ход деч моло ход дене задача ок решаталт. Мутлан: 1.Фh8:d4 Ka1—c2 2.Фd4—d1+Kc2—e1 (король аралалтын). Южо йочашт первый ход дене ладьям вер гычше наҥгаеныт, а вет тидын годым шеме Ca8—g2 ход дене ошылан шахым пуэн кертеш.

2 № задачын решенийже:

1.Cc6—a4! Тиде ход дене ошо шемылан ладьям але слоным кочкаш эрыкым пуа. Шемын тыгай вашмут-шамыч лийын кертыт:

1. ...Cc2:e4 2.Ca4—d1×; 1. ...Kpf3:e4 2.Ca4:c2×.

Конкурсысо задача-шамычын решенийышт

1. ...Cc2:a4 2.Фd6—d3×; 1. ...Кв1—c3 2.Кc4—d2×. Шем слонын d1 полеш коштмыжо годымат ошо Фd6—d3 ход дене матым пуа.

Тыште адакат кўшнӧ ончыктымо ход деч моло первый ходым ыштыме годым ошо-шамыч кокымшо ход дене матым пуэн огыт керт. Тендан письмаштыда, йоча-шамыч, тыгай ход ончыкталтеш: Фd6—h2. Чын, тыге g2 але f2 поле гыч ферзь дене матым пуаш угроза лектеш. Но шеме Cc2:e4 ход дене мат деч утла, тидын дене f4 поле яра лиеш, g4 полешкат шеме каен кертеш.

Южо йоча-шамыч первый ход дене шемылан шахым увертареныт. Задачыште первый ход дене шах почти нигунамат ок увертаралт. Адак задачым решатлыме годым шемын ходшым матым налашлан келыштараш тыршыме ок кўл, вет шеме мат деч утлен кертме годым, матым налшаш верыш нигунамат ок шич. Мутлан тыгай ходым возен колтымо: 1. Лe4 - d4+ Kpf3—e2. 2.Фd6—h2×, но вет шем корольлан e2 полеш каяш обязательно огыл, тудо Cc2—e4 ход дене шах деч петырналтеш.

3 № задачын решенийже:

1. Cd6—h2! Тиде ход дене шеме тугай положенийыш логалеш, кунам тудлан кошташ пайдале огыл, но кошташ обязательно логалеш. Тыгай положений цугванг манглтеш. Шеме слонжо да c6 пешкыже дене гына коштын кертеш. Нине ход-шамычым ончен налына:

1. ... Cb7—c8 2. Ch2—g1 Cc8—b7 (але Kpa8 — b7, Kpa8 — b8) 3. Фf2—a7×. Первый ходым шеме слон дене вес вере коштын кертеш: 1. ... Cb7—a6. Тидын годым 2.Фf2—g3 Ca6—b7 (але Ca6—c8, тугак иктаж верыш король дене коштмо годым) 3.Фg3—b8×.

1. ... c6—c5 2.Фf2—b2 Cb7:e4 (але иктаж кушко вес вере) 3.Фb2—b8×; кокымшо ходышто шеме слон дене ок кошт гын, мат садак пуалтеш. 3.Фb2:b7×.

Южо письмаште, мутлан Сотнурский район Кожлаерский школышто тунемше П. Васильевын письмаштыже ошын первый ходшо a5—a6 ончыкталтын. Тиде ход дене кум ходышто шемылан матым пуаш ок лий. Моркинский район Тыгыде-Морко ял гыч П. Никифоров да молат первый ходым ферзь дене ыштеныт. Тидын годым шеме f пешкыже дене коштын да кокымшо ходышто шем пешка ферзьышкат савырнен кертеш. Садлан тудым кучашлан ошылан уто ходым ыштылашыже логалеш.

4 № задачын решенийже:

1. Лh3—a3! Тиде ход пеш виян. Тудо мо дене ойыртемалтеш? Тидын годым ош ладья a4 шем пешкым куча, шемылан я король дене, я h7 пешка дене коштман. Тыгай вариант-шамыч улыт:

I. 1....Kpf5—f4 2.Kpd6—d5 h6—h5 3.Лg1—g3! Ындыже шемын кеч могай ходшо годымат ошо матым пуа: 4.Лa3—f3×. Кокымшо ходышто шеме король дене коштын ок керт, вет тудын ик вер велэ уло—f5 поле. А тышке кайме годым кумышо ходыштак мат пуалтеш (3.Лa3—f3×).

II.1. ..Kpf5—e4 2.Лg1 — g4+ Kpe4—f5 3.Лa3:a4 да вес ходышто 4. Лa4—f4×.

III.1... h7—h6 2.Лa3:a4 h6—h5 3.Лa4—h4! Kpf5—f6 (моло ходшо уке) 4.Лh4—f4×.

Пытартыш вариантыште шеме первый ходым вигак h7—h5 ыштен кертеш, но тидын дене утлен ок керт. Теве: 1. ..h7—h5 2 Лa3a4 h5—h4 3 Лg1 — g4 h4—h3 4.Лa4—f4×.

5.№ задачын решенийже:

1. Лa8—f8! Шем конь ладьям кочде ок керт, тудо иктаж-кушко вес вере кая гын, ошо король дене e2 полеш каен ладьялан f1 полем утара да 4 ходыштак матым пуа. Садлан шемын первый ходшо вынужденный улеш: 1. ... Kg6:f8 2.Ch3—f5! Тиде ход дене шем конь кучалтын, тудо кеч куш коштеш гынат, садак, пыта, конь олмеш шем слон дене кайме годым шемылан мат адакат 4 ходыштак пуалтеш.

2. ... Kf8—g6 (але h7, d7, e6 полеш кая гынат) 3.Cf5:g6. Ынде шемылан слон дене кайыде вер уке. 3...Cg3 (кеч кушко) 4.g2—g4 да 5.Cg6—e4×.

* * *

Йоча-шамыч, задача-шамычым решатлымаште иктаж мо умылдымо уло гын, возен колтыза. Тугак тендан деч пожеланийым вучена: шахмат нерген тыланда утларакшым мом печатлаш кўлеш? Те але задачым решатлынеда, але посна партий-шамычым разбиратлынеда? Ончыкыжым „Ямде лий“ газета шахматный уголокым чўчкыдын печатлаш тўҥгалеш.

Юный филателист-шамыч!

Вашке „Ямде лий“ газетыште „Филателист уголок“ лиеш. Тиде уголокышто юный филателист-шамычлан маркым коллекцироватлыме нерген инструкций да каҥаш-шамыч, тугак йодыш-шамычлан вашмут пуалтеш.

Темдам интересоватлыше чыла йодыш-шамыч дене „Филателист уголокын“ консультантше Склянский йолташ деке тыгай адрес дене обращатлалт кертыда: Москва, 116, Авиамодельный урем, 4-ше № пӧрт, кв. 55.

РЕДАКЦИЙ.

Отв. редактор— П. А. КЛЮКИН.

Э 1518

Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже

2—4